LEDUNGEN

Kultur och miljö i Stockholms län

Nr.1 2019 40kr

Ledungen är till för oss alla

Ledungen når alla de 122 föreningarna i Stockholms läns hembygdsförbund. Den är ett forum för att utbyta erfarenheter av det lokala arbetet. Därför är det viktigt att alla rapporterar när det hänt något i föreningen.

I det här numret kan du till exempel läsa om hur Haninge Hembygdsgille startar en ny lokalgrupp i Vendelsö, tillsammans med Vendelsö Fastighetsägareförening. Du får också veta mer om ett spännande konstprojekt, där gammalt möter nytt i Spånga, Sorunda, Älvsjö och Hallstavik. Barn och unga är nu ett mål för många lokala föreningar och i artikeln om unga i hembygdsrörelsen kan du få veta mer om hur man jobbat både i och utanför Stockholms län. Och vad gör man på biblioteken i Järfälla? Hur ska Stockholm se ut i framtiden? Varför heter tidningen egentligen Ledungen? Många frågor som du får svar på under läsningen.

Papperstidningar är omdiskuterade i dag, när alltmer publiceras på webben. Men vi är många som fortfarande tycker att det är överlägset att bläddra i en tidning och läsa på papper i stället för på en skärm. Men det är ju tyvärr så att papperstidningar är dyra att producera, tryck- och portokostnader ökar för vart år. För att öka valfriheten finns Ledungen också i digital form på hembygd.se/stockholm. Hur du än får tidningen hoppas vi att du ska ha glädje av läsningen. Och förhoppningsvis få lite tips på nya aktiviteter i din förening!

Ingrid Jacobsson
Vik redaktör

En tidskrift för kultur och miljö, utges av Stockholms läns hembygdsförbund. Utkommer fyra gånger om året.

Ansvarig utgivare:
Ordförande Anita Lundin

POSTADRESS
Sabbatsbergsvägen 6
113 61 Stockholm

REDAKTIONSGRUPP
Ann Pettersson, redaktör
ann@hembygd.se
Tel 08-30 21 80

Ingrid Jacobsson, vik redaktör
ingrid.jacobsson@bredband.net
Tel 070-572 35 24

Brittmarie Urve, skribent
urve@telia.com
Tel 070-817 61 67

Lennart Rosander, skribent
bclennart.rosander@gmail.com
Tel 070-759 58 99

Tina Ahlqvist, formgivning
tina.ahlqvist@yahoo.se

VILL DU ANNONSERA?
e-post: ann@hembygd.se

VILL DU PRENUMERERA?
Pris: 130 kr/år
Studentpris: 80 kr/år
Genom hembygdsförening: 80 kr/år

Prenumeration till samtliga medlemmar i en hembygdsförening ger ett pris på 50 kr/medlem och år. Kontakta redaktör Ann Pettersson för mer information.

Så här beställer du en prenumeration: Sätt in beloppet för din prenumeration, (se ovan) på plusgiro: 58 83 56-6. Ange "Ledungen", ditt namn och din adress.

Omslagsbild: Pärlgräsfjäril, foto Johan Pettersson

TRYCK
V-TAB VIMMERBY
ISSN 0348-4750

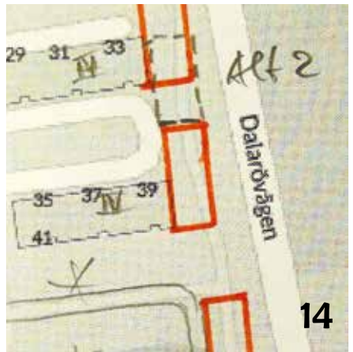

Innehåll nr 1, 2019

4 Unga i hembygdsrörelsen

8 Hur sköter man en äng?

10 Järfälla läser – om den växande staden

11 Den futuristiska orten – konstprojekt i hembygder

14 Hur ska Stockholm se ut?

15 Att spara eller slänga

16 Boktips

20 Ny grupp ger hembygdskänsla i Vendelsö

21 Dags att fira den svenska demokratin – krönika Jan Nordwall

21 Ryssen kommer...

22 Varför heter tidningen Ledungen?

23 Information

Unga i hembygds-rörelsen

Text: Viktora Hallberg, konsulent Sveriges Hembygdsförbund

Hembygdsrörelsen har många barn och unga som medlemmar. Flera av dessa är familje-medlemmar. Det finns också de som är med för att de är intresserade av hembygdsrörelsens verksamheter. Vissa har särskilda intressen de vill utöva inom föreningen, andra vill delta i styrelsearbetet. Vad tycker de att hembygds-rörelsen kan göra för att nå fler barn och unga?

Projektet ”Ung hembygdsambassadör”

Fadi Bahadi är ung hembygdsambassadör i Österåkers hembygdsförening i Åkersberga i Stockholms län. Han kom till Sverige från Syrien 2014 och går nu elprogrammet på gymnasiet. Han är bland annat intresserad av politik och samhällsfrågor.

En dag fick Fadi en inbjudan från hembygdsföreningen via skolan. Det var föreningens ungdomsansvarige som skickat ut en fråga om vilka som ville gå med i projektet ”Ung hembygdsambassadör” och Fadi anmälde sig.

– Vi gjorde utflykter och lärde oss om historia, berättar Fadi Bahadi. Det var jättekul. Vi fick se många olika platser runtom Åkersberga. Jag lärde mig mycket och kunde till och med berätta saker för några som bott hela sitt liv i Åkersberga som de inte visste förut. Jag skulle kunna guida på arabiska också men det är ingen som har frågat mig om det.

Projektet går ut på att ungdomarna och hembygdsföreningen lär sig tillsammans om landskapet och dess historia. De övar också guideteknik tillsammans. Projektet i Österåker avslutades på Kanalens dag, en festdag i Åkersberga med olika aktiviteter. Då fick ungdomarna guida en turistgrupp och berätta vad de lärt sig om Åkersbergas historia. Fadi tycker att föreningen borde göra mer saker för ungdomar:

– De kunde ha tävlingar, ordna filmkvällar och slöjdverkstad. När man går i nian och sista året på gymnasiet kan man vara stressad för att man måste plugga mycket. Men sen efter gymnasiet har många tid att engagera sig.

Glädje och vilja i fokus

Trine Svensson är 28 år och ordförande i Järvsö hembygdsförening sedan två år. Hon är också med i styrelsen för Färila hembygdsförening och ordförande i Järvsö Spelmanslag. Utöver det arbetar hon på Stenegård i Järvsö bland annat med Världsarvet Hälsingegårdar.

– Jag brinner för kulturarvet, jag är nog född med det, säger Trine Svensson. Föreningslivet är glädjefullt och ger många förebilder. Det jag gillar är att få vara med och påverka och utveckla, att få åstadkomma saker tillsammans med olika åldrar. Det ger olika erfarenheter och bakgrunder.

– Det är viktigt att ha ett tillåtande klimat i föreningen med glädje och vilja i fokus. Alla måste få bidra utifrån sina förutsättningar, någon har mycket tid och kan göra mer, någon har mindre tid men är också viktig och vi är bra på olika saker. →

Kristina Ernehed var projektledare för Heimbygdas, Hembygdsrörelsen i Jämtland Härjedalens projekt Så blir vi yngre 2015 - 2018.
Foto: Anders Lundin

Vi behöver ta hand om varandra och visa uppskattning. Det ska vara roligt och meningsfullt att vara med. Vi kompletterar varandra, det är så en förening fungerar bäst. Förnyelse och erfarenhet kan gå hand i hand!

Trine tycker inte man bara ska sikta på att nå unga för att de är unga, det viktiga är att ta vara på olika personers intressen. Många vill engagera sig för att få utveckla sitt intresse:

– Det är många unga idag som är intresserade av slöjd, byggnadsvård och traditioner. Det finns ett sug efter det genuina, att uppleva våra rötter och kulturarv tillsammans, efter själva gemenskapen. Allt det gör ju hembygdsrörelsen!

Intresset bland yngre ökar

I Målilla-Gårdveda hembygdsförening träffas motorintresserade i alla åldrar för att umgås med varandra och trilskande motorer. De ordnar Motorns dag, veteranmarknad och mycket annat. Roland Jonsson, som är ordförande i föreningen, berättar:

– Vi träffas varje onsdag och lagar gamla Tändkulemotorer som föreningen äger. Ungefär 15 personer brukar delta, den yngste är 19, en är 22, den äldste är 92. Vi lär oss av de äldre hur man handskas med motorerna. Det blir som en kunskapsbank som förs vidare, både det tekniska hur de fungerar och hur man lagar dem.

Fadi Bahadi (i randig tröja) var med i projektet Ung Hembygdsambassadör i Österåkers hembygdsförening. Här ska han just ut på en exkursion i hembygden med Emelie Kangert, Emelie Wengse och Rasmus Hagberg. Foto: Anne Sofie Eriksson

Föreningen arrangerar också motorvårdskurser sedan 15 år, två gånger om året. Då kommer deltagare från hela Sverige, Norge och Finland. De lär sig att gjuta ett lager, starta olika motorer med mera i olika stationer med hjälp av handledare från föreningen. Det är också teoripass med en expert.

– Kurserna ger inkomst till föreningen. Deltagarna är främst ungdomar och vuxna kvinnor. Någon är 15 år och flera är 20–25 år. Förr var de flesta äldre men nu ser man tydligt att det är fler och fler yngre som är intresserade av att gå våra kurser.

Olika människor i olika åldrar

Gabriel Landin är styrelseledamot i Indals hembygdsförening i Medelpad. Han går första året på gymnasiet. Det var genom projektet ”Ung hembygdsambassadör” som han gick med i sin förening. Sen hjälpte han till under den årliga spelmansstämman och året därpå gick han med i föreningens styrelse. Han engagerade sig i hembygdsföreningen för att få möjlighet att hjälpa människor och lära känna olika människor i olika åldrar.

– Hembygdsföreningar måste göra fler intressanta och roliga aktiviteter som är riktade till barn och ungdomar, tycker Gabriel Landin. Då blir fler intresserade och tar med sina kompisar och fler förstår att man kan göra mycket kul och viktigt i hembygdsföreningen, säger han.

Så blir vi yngre

Kristina Ernehed har varit projektledare för Heimbygdas, hembygdsförbundet Jämtland-Härjedalen, föryngringsprojekt ”Så blir vi yngre” sedan vintern 2015. Projektet avslutades i september 2018 och Kristina jobbar nu med hur resultaten ska tas vidare.

– Under de här nästan fyra åren som jag jobbat för hembygdsrörelsen i Jämtland-Härjedalen så har det hänt mycket, det är definitivt en större åldersblandning nu. Jag tror att det framförallt beror på att vi har jobbat attitydsförändrande och att man från Heimbygdas håll verkligen har satt fokus på vikten av att inkludera barn och unga.

Även om fokus för projektet har legat på barn och unga så är Kristinas slutsats att det är det strukturförändrande arbetet som är det stora steget framåt.

– Jag tycker det lätt blir så att man utmålar barn och unga som ett problem, att ”de vill ju inte engagera sig”, säger Kristina Ernehed. Det är inte sant, det är bara att kolla på senaste Ungdomsbarometern så ser man att unga är mer engagerade än på länge. Problemet är att man inte förmår fånga upp detta, antingen för att man inte hittar rätt kommunikation eller för att man i grund och botten inte är intresserad av den förändring som krävs för att nya målgrupper ska vilja vara med.

– Så om man nu verkligen menar allvar med att man vill förnyas och föryngras, då tror jag att det avgörande första steget är att börja jobba med hur man blir en öppen och inkluderande förening. ■

9 tips

- Många unga gör redan saker utifrån historia och kulturarv, sök upp och bjud in dem.
- Lyssna på de unga och låt dem få prova sina idéer.
- Ta alla personer på allvar.
- Låt nya medlemmar först få göra det de är mest intresserade av.
- Låt nya medlemmar först engagera sig i kortare, avgränsade insatser.
- Lägg inte på för mycket krav och förväntningar direkt.
- Ge tydlighet i roller och uppgifter så blir det lättare för nya att delta och bidra.
- Våga tänka nytt, tiderna förändras och nya medlemmar kommer med nya impulser.
- Använd ny teknik för att nå fler målgrupper, sprid på Facebook och Instagram.

VÅRRESA

Enköpings museum

Härkeberga kyrka

Salnecke slott

Grönsöö slott

Lördagen 11 maj 2019

Resan startar i Norrtälje kl 07.00,
avgång Cityterminalen Stockholm kl 08.30.

När vi alla är på plats går resan till Enköping. Vi börjar med kaffe/te och smörgås, i ett av Enköpings äldsta hus. Där träffar vi vår guide som tar oss till **Enköpings museum**, och vi får en visning med textil inriktning.

Resan fortsätter till **Härkeberga kyrka** med rika kalkstensmålningar av Albertus Pictor. Därefter är det dags för lunch på **Salnecke slott**, där det ges tillfälle att handla mathantverk.

Resan avslutas med besök och visning av **Grönsöö slott.** Där vi också tar del av slottets fasta utställningar och den vackra slottsparken med den kinesiska paviljongen.

Återfärd till Stockholm, där vi är omkring kl 18.45, och Norrtälje kl 20.15.

Pris 780 kr (inkl bussresa, förmiddagskaffe, lunch, frukt, entréer och guidningar). Meddela om du äter vegetariskt eller behöver specialkost.

Anmälan och betalning senast 15 april till
Aulikki Lundgren, aulikki@keycom.se, bg 221-6794.
Frågor besvaras av Gunilla Bauer-Björklund 070-792 33 31.

Textil- och Dräktgruppen, Stockholms läns hembygdsförbund

Hur sköter man en äng?

Text: Johan Pettersson,
Järna hembygdsförening
Foto: Örjan Urve, Johan Pettersson

Har ni en äng i närheten av hembygdsgården? Sköt den väl, för vad är väl vackrare än en svensk sommaräng med blommor? En arbetsinsats behövs några gånger om året, men inte mer än så.

Färdig hässja efter slåtter hos Palms i Svalsäter. Foto Örjan Urve. Nyckelpiga på kärrknipprot. Foto Johan Pettersson.

Att sköta en äng är betydligt enklare än att sköta en gräsmatta. Den största arbetsinsatsen som krävs är en gång om året i samband med slåtter. Är ängen trädbevuxen behövs även en avröjning, fagning, tidigt på våren och kanske hamling av träden i samband med slåtter.

Fagning

Torra löv och gammalt gräs, som ligger kvar efter vintern, lägger sig som en matta över den spirande växtligheten och försämrar för örter och gräs att växa till sig.

När vitsipporna blommar är det fagningsdags. Gammalt torrt gräs, fjolårslöv och nedfallna grenar räfsas samman och tas bort. Om ängen är stor kan det vara praktiskt att leta efter några platser med trivial flora där det sammanräfsade kan brännas.

Slåtter

Om ängen ska slås med lie är det viktigt att inte att gå i gräset under vår och sommar. Är ängen publik kan det vara lämpligt att klippa stigar i vegetationen som leder besökare runt.

Slåtter sker en gång på sensommaren när blommorna satt frö. Här i Mellansverige brukar augusti vara en bra slåttermånad. Det avslagna höet kan ligga kvar någon vecka då moget frö får möjlighet att falla av. Och det kan vara bra att vända gräset ett par gånger under torkningen vilket förbättrar fröspridningen. Det torra höet blir dessutom lättare att transportera ut ur ängen.

Slåtter behöver inte utföras med lie. Slåtterbalk eller gräsröjare gör ett lika bra arbete för ängens fortlevnad. Dessa brukar dock ge lite längre stubb än lieslåtter vilket gör fagningen än mer nödvändig. En stubbhöjd på en till tre centimeter brukar vara bra att få till. Många örter som växer på en äng har anpassat sig till slåtter och blommar tidigt på sommaren. En del arter som blommar sent har en bladrosett som ligger utmed marken och kan få en ny blomstängel efter slåttern, och de klarar sig på så sätt. Finns det fortfarande blommande örter i ängen vid slåttertillfället är det tillåtet att väja för dessa.

Att inte slå gräset är inget alternativ för ängsskötsel. Utan slåtter kommer ängen att växa igen. En nödlösning är att bränna fjolårsgräs när det är torrt i mars–april. Samtidigt med torrt gräs och löv bränns en del av förnaskiktet och mossa vilket skapar blottor där nya örter och gräs kan gro.

Hamling

Om ängen har träd kan det i samband med slåttern vara på sin plats med hamling. Samtliga grenar kapas så att det blir drygt decimeterlånga grenstumpar kvar. Från dessa kommer nya skott som en kvast och de kapas sedan med tre till fem års intervall.

Alla träd lämpar sig inte för detta men lövtäkt var en del av ängsbruket. Sälg, lind och ask är exempel på träd som av tradition hamlats. Träd som på ca tre meters höjd har grenar som är 10–15 cm grova kan vara lämpliga objekt. ■

Bastardsvärmare på rödklöver (överst). Honungsblomster (underst). Foto: Johan Pettersson

Litteratur

Ängar
Ekstam U., Aronsson M. & Forshed N.
LT/Naturvårdsverket, Stockholm. 1988

Ängar och slåtter i södra Sverige
Lennartsson T. & Westin A.
Centrum för Biologisk Mångfald. 2017

Slå ett slag för ängen
Länsstyrelsen i Stockholms län, 2015

Järfälla läser – om den växande staden

Vad händer med hembygdskänslan i en snabbt växande stad? Det tar Järfälla hembygdsförening reda på i ett läsprojekt tillsammans med biblioteket. Tre böcker ska läsas och diskuteras.

Järfälla bibliotek kontaktade förra året Järfälla Hembygdsförening angående ett samarbetsprojekt ”Järfälla läser”. Syftet med projektet är att öka invånarnas delaktighet i hembygden genom läsupplevelser och samtal som handlar om människans roll i den växande staden. Bakgrunden är att Järfälla kommun växer mycket snabbt. Inom loppet av femton år beräknas invånarantalet öka från 74 000 till 116 000. Vad händer med hembygden och hemkänslan i den växande staden?

Att sätta tillväxten i ett litterärt, känslomässigt och historiskt sammanhang och med utgångspunkt i hembygden var något som hembygdsföreningen lockades av. Därför var vi positiva till medverkan i projektet. Frågor som tas upp i projektet är: Hur känns det att se hembygden förändras? Vad betyder det för hemkänslan? Hur är det att flytta till ett nytt område från en annan del av Sverige eller utlandet? Samtalen om dessa frågor görs utifrån tre böcker.

Den första boken var journalisten Per Wirténs *Där jag kommer ifrån*. Den läste vi hösten 2018 och den handlar om förorten och ger en historisk överblick av hur Stockholm vuxit och om olika områdens sociala status. Per Wirtén inledde också projektet med ett föredrag på biblioteket i Jakobsberg. Han talade om hur förorten och den moderna staden har växt fram och om hans bok som speglar detta.

Två boksamtal för allmänheten har hållits i anslutning till boken. De frågor som togs upp av flera var snabbheten i tillväxten, bristen på mötesplatser och en besvärlig trafiksituation när staden växer för snabbt. De flesta ville ha en långsammare tillväxt med större respekt för kulturarvet och kulturmiljöerna. Flera betonade att kultur och möjlighet för människor att mötas måste få större utrymme i stadsplaneringen. Begreppet ”förort” diskuterades också – hur definierar man förorten? Är Järfälla en förort? Det fanns olika uppfattningar. Många väljer idag att använda begreppet ”orten”, ett inte lika laddat ord.

Den andra boken som ingår i projektet heter *Tio över ett* av Ann-Helén Laestadius och handlar om Kirunas stadsflytt. Boksamtalen om denna ägde rum på två Järfällabibliotek i februari. Den tredje och sista boken i projektet är antologin *Det nya landet*. Den handlar om integration och innehåller berättelser om personer som flytt från krig i sina hemländer. I anslutning till denna kommer ett berättarkafé att anordnas, dit personer som invandrat till Sverige bjuds in.

Tanken är att de tre böckerna tillsammans ska ge en helhetsbild och brett perspektiv på förändringar i stadsbilden och väcka frågor om hemkänsla och hemhörighet. Böckerna kan lånas hos alla Järfällas bibliotek, även som e-böcker. Järfälla bibliotek har fått bidrag från Statens kulturråd för projektet.

Monica Boye-Möller, ordförande i Järfälla hembygdsförening

Bokcirkelkvällarna på Jakobsbergs bibliotek har givit upphov till intressanta diskussioner. Här ser vi deltagare som samtalar om boken Där jag kommer från av Per Wirtén. Foto: Kerstin Gerén

DEN FUTURISTISKA ORTEN

KONSTPROJEKT I HEMBYGDER

Christian Nyampeta, född i Kigali i Rwanda, numera boende i London och New York, valde som sitt konstprojekt att göra en film med inspiration från svensk natur. Här ses en stillbild från hans film Det var vackert ibland.

Vad har en historia om en missionsstation i Kongo, 1600-talets hovdanser i Sydkorea, nomadläger i Ulan Bator och Moa Martinsons torp att berätta, som kan öppna ögonen för strukturer i dagens samhälle? Spännande möten mellan konstnärer och hembygdsföreningar ägde rum i ett unikt projekt.

DEN FUTURISTISKA ORTEN

» Vad är det att vara människa? Hur kan vi leva tillsammans? «

Kan konsten vitalisera det kulturarbete och identitetssökande som pågår nu på orter som formats av förändringens tryck? Skapa sammanhållning och mening genom historien? För att pröva den tanken kom under 2018 fyra konstnärer från världens alla hörn till fyra platser inom Stockholms län – Spånga/Tensta, Sorunda, Rågsved/Älvsjö och Hallstavik och deltog i projektet Den futuristiska orten. På samtliga platser samarbetade man med lokala hembygdsföreningar.

Text: Gunilla Lundahl, författare och konstkritiker

Ordet "orten" används idag av ett par av de förorter, som markerar sin kulturella självständighet genom att kalla sig just Orten. Deras framtid ser ut att formas av samma strukturer som gäller för platser som tidigare varit starka centralorter men som nu utarmas på samhällsservice och framåtsyftande satsningar. Det är orter med olika förutsättningar men med likartade problem.

De fyra konstnärerna hade bjudits in för att under ett par månaders vistelse pröva identiteter och gå i dialog med människor och lokala organisationer samt skapa utrymme för gemensamt handlande, igenkänning och hemhörighet. Konstnärerna är alla eftertraktade på de viktiga konstscenerna i Europa, Asien och Amerika och kom från Sapmi (Sameland), Kigali/London/ New York, Seoul och Vancouver.

Initiativet togs av Maria Lind, chef för Tensta konsthall, som med sitt imponerande nätverk inom världens konstscener och en tjugoårig praktik av gemenskapsskapande inom konsthallens ramar nu ville bredda fältet. Ett samarbete etablerades mellan konsthallen, Stockholms läns museum och Folkets Hus och Parker samt fyra hembygdsföreningar. På så sätt skapades möten mellan organisationer som av olika skäl tidigare inte samarbetat i projekt som berör den egna orten. Finansieringen kom till största delen från Kulturrådet.

Projektet handlade om att övervinna skepsis. Skapa lust och glädje och väcka förtroende för ett projekt som för de ovana kanske först kunde tyckas obegripligt både i sina formuleringar och i sitt slutresultat. Men framförallt visa konstverk som innehöll glädjen i att både ge och ta, som innehöll starka personliga engagemang.

Invigning i hembygdsgården Lerkrogen av Suki Seokyeong Kangs verk i augusti 2018. Konstnärinnan ses tillsammans med Inga-Lill Persson, Anita Lundin och Evy Kjellberg (sittande) i Brännkyrka hembygdsförening. Foto: Hanna Ukura

Anne Low från Kanada hade inspirerats både av författarinnan Moa Martinson och Sorundadräkterna. Hennes verk visade dockor i nya dräkter och gamla dräktdelar på bord med samma mått som Moas stuga. Foto: Jean-Baptiste Béranger

Joar Nango, Sapmi, i Spånga–Tensta

Först ut var Joar Nango, konstnär och arkitekt från Sapmi, som på Tensta konsthall och i Spånga fornminnes- och Hembygdsgille ägnade sig åt att i film, tal och hantverk bekämpa människors fördomar kring ursprungsfolk och förmedla kunskap om den egna samiska kulturen.

En del av verket hade sitt ursprung i hans arbeten på utställningen Documenta i Kassel 2017. Joar Nango höll där bland annat en workshop med en romsk kopparslagare och filosof från Rumänien. Nu tillverkade de tillsammans smycken vid en eld vid Tensta konsthalls trappa.

Han visade också sina Selfmade shelters, tröjor som stickats av kvinnor från nordliga samebyar med bilder av kåtor både i sitt ursprungsskick och som turistiska symboler.

Hans starka filmer inhämtade platsens logik såväl från Ulan Bator i Mongoliet som Treriksröset. Kritiskt och roligt. Överlevnadskonst.

Anne Low, Vancouver, i Sorunda

Från Vancouver tog Anne Low med sig sin starka förankring i textil. Hon gjorde en djupdykning i svenska textiltraditioner och folkkonst, reste mellan Carl Larssongården och fattigstugan i Sorunda.

Hennes installation, *En vägg blir ett bord med ljusstakeben*, fanns på Folkets Hus i Sorunda, som har traditioner från 1920-talet, då författarinnan Moa Martinson var sekreterare i dess förening.

Samlingssalen befolkades av dockor klädda i Sorunda Hembygdsförenings och Sorunda Hemslöjdsvänners finaste gamla och nya dräkter. På borden låg slitna, gamla dräktdelar.

Bordsskivorna var formade efter uppmätningar av fyra väggar i Moa Martinsons torp i närheten. De var tapetserade i rött handtryck med ett tillägg av äppelblom och burna av ben svarvade efter modell av Sorundastaken.

Det blev ett spännande möte mellan kärleken till det ärvda och nyfikenheten på dess mångfacetterade innehåll.

Suki Seokyeong Kang, Seoul, i Rågsved–Älvsjö

– Hon kom som en virvelvind, konstaterade Birgitta Persson på Brännkyrka hembygdsförenings gård Lerkrogen i Älvsjö om Suki Seokyeong Kang från Seoul. Konstnären förtrollade när hon kom för att inviga sin utställning med skulpturer och video, *Black Mat Oreole*, inspirerad av hovkulturen i Sydkorea för fyrahundra år sedan.

Kring vernissagen utspelade sig livliga samtal och allt fortsatte i workshops som lämnade bestående intryck

– Vi har blivit sedda!

Kropp och sinne stod i fokus och en liten handarbetsgrupp fick fatt i sin lust att skapa. *Black Mat Oreole* fanns även i form av en längre film, som visades i Rågsveds Nya Folkets Hus. Också den förenad med en workshop kring dans och rörelse, form och frihet

Christian Nyampeta, Kigali, London, New York, i Hallstavik

Det var vackert ibland hette den film som blev slutpunkten på Christian Nyampetas samarbete med människor kring Hallstavik, bruksorten Skebobruk och Häverö-Edebo hembygdsförening. Den konstnärliga processen vindlade sig fram genom lyssnande och improvisation kring lokal historia, kring det mänskliga och kring det allmänna.

Centralt i filmen är kommentarerna till en film från en missionsstation i Kongo, som belyser hur det koloniala språket hålls vid liv även idag. Samtalen handlade ofta om hur kunskap byggs upp och hur kulturarv och traditioner nöts in efter gamla mönster. Arv som kan tas tillvara i nya meningsfulla sammanhang. In i filmen vävs också dansen som kunskapsförmedlare. Filmen kom även att ingå i Etnografiska museets projekt *Afrika händer.*

Frågor väcktes, samtal inleddes, poetiska, skarpa och mångtydiga påståenden framfördes i dialogen mellan konstnärer med olika temperament och människor på orter präglade av kriser och outnyttjade resurser.

Gemensamt har varit en tro på samtalet som en språngbräda för att bryta igenom det stelnade och avtäcka möjligheterna att forma en fredlig och rättvis värld. Konsten kan öppna dörrar mot det oväntade, det ännu inte utsagda, erbjuda nya sätt att undersöka och bearbeta det mänskliga. ■

Konstnären Joar Nango från Sapmi, hade sina verk på Spånga Fornminnes- och Hembygdsgilles gård Nälsta. Bland annat visades tröjor som stickats av nordsamiska kvinnor. Foto: Hanna Ukura

Hur ska Stockholm se ut?

Den nystartade Kulturmiljögruppen arbetar vidare med stadsplanefrågor. Nu hoppas gruppen på att kunna lämna in medborgarförslag till olika stadsdelar på hur boendemiljöerna kan förbättras.

Två seminarier om stadsplanering

Kulturmiljögruppen inom Stockholms läns hembygdsförbund arrangerade den 5 och 15 november två seminarier om stadsplanering. Seminarierna hölls i Sensus' lokaler på Södermalm och behandlade problem och lösningar i yttre stadsdelar och i förorter, där krav på förtätning ofta hamnar i konflikt med de boende genom att de medför ingrepp i grönområden. Seminarieledare var Ulf Johannisson från Kulturmiljögruppen, ekonom med stor erfarenhet av stadsbyggnadsfrågor.

Presentation av metoder för förtätning

För att undvika att kultur- och naturvärden skadas och att kvalitén hos det nybyggda blir lidande har metoder för förtätning av befintlig bebyggelse tagits fram av Delegationen för hållbara städer. Exempel på metoder finns dokumenterade i boken *Kajer mot det gröna*, utgiven av delegationen och Järfälla kommun. Boken utgjorde ett underlag för Ulf Johannissons presentation i det första seminariet.
Avsikten är att förtäta i bebyggda förortsområden utan att bygga samman dem till oöverskådliga stadslandskap.

Ulf Johannisson påvisade dåliga miljöer i förortsområden och visade exempel från eget utvecklingsarbete på kompletteringar som skapar trivsamma miljöer av sterila parkeringsplatser och oanvända klippta gräsytor. Resultatet kan ge möjlighet för människor att mötas och dessutom en grund för social och kommersiell service i dessa områden. Exempel gavs på komplettering av bebyggelse i Kärrtorp och Skärholmen i form av friliggande hus utefter gator, ofta med kommersiella lokaler i gatuplan och parkeringsplatser i källaren, och tillbyggnader som skapar gårdsmiljöer.

En svårighet är de exploateringsavtal med byggherrar, som i tidiga skeden styr utvecklingen starkare än den politiska processen. Detta kan undvikas med områdesplaner, som styr byggrätten och kan utnyttjas för en strategisk förortsplanering. Med en områdesplan kan även bebyggelsens arkitektoniska kvalitet styras, det vill säga: kulturmiljöer skapas. Områdesplaner kan ge kommunen en möjlighet att ta tillbaka sitt planeringsansvar.

Deltagarna fick ta fram och arbeta med exempel

Deltagarna fick i uppgift att ta fram exempel på förtätningsplaner utifrån dessa premisser. Två sådana exempel presenterades och diskuterades under det andra seminariet. Det ena berörde ett 60-talsområde i Handen, med lamellhus med gavlarna mot Dalarövägen. Förslag gavs på tillbyggnader utefter vägen, vilka skapade skyddade innergårdar. Placeringen av dessa och de trafiklösningar som det medförde diskuterades, liksom risken för beskuggning och möjligheterna för tillkommande kontor och service.

Det andra exemplet utgjordes av en befintlig detaljplan i Sollentuna, där likartade lamellhus från 1960-talet med gavlarna mot Norrvikenleden kompletteras med längsgående hus utefter leden med garage i källarvåningen, byggda på befintligt parkeringsdäck, och med lokaler för kvartersbutik, café eller dylikt.

Kulturmiljögruppens fokus

Seminarierna var mycket uppskattade av deltagarna och borde medföra ett större intresse för metoder att varsamt komplettera befintlig förortsbebyggelse och därigenom skapa trivsammare och ur många aspekter fungerande tätortsmiljöer. Nya seminarier kommer att hållas i mars, intresserade kan höra av sig till Ulf Johannisson på mejl: ulf.johannisson@telia.com.

Kulturmiljögruppen har fokus på frågor om Storstockholms expansion och förtätning, särskilt när det gäller frågor av större betydelse eller av generell karaktär. Nobelstiftelsens hus på Blasieholmen var en typisk sådan fråga. Gruppen kommer att skriva remissvar på sådana planer. Man hoppas också kunna lämna in medborgarförslag till stadsdelsnämnderna på hur tråkiga bostadsområden kan bli trivsamma stadsmiljöer. Det är ett sätt för hembygdsrörelsen att stå för utveckling av framtidens kulturmiljö lika väl som bevarande av den gamla.

Anders Boberg, Kulturmiljögruppen

Att SPARA eller SLÄNGA

Att arkivera dokument, foton, kartor med mera är guld värt för framtiden. Men vad ska man bevara och vad ska man slänga? Allt kan ju inte sparas. Och vad gör en hembygdsförening som får en donation på 30 hyllmeter material?

Bro-Lossa hembygdsförening fick hela lantbruksarkivet från Bro gård som donation 2007 (se faktaruta). Det var naturligtvis glädjande för föreningen, men innebar också problem. Var skulle man förvara allting? Som tur var kunde arkivet stå kvar på Bro gård några år, medan man iordningställde egna arkivlokaler. Det blev ett fd skyddsrum som Upplands-Brohus gjorde i ordning.

– Vi behövde ju en stor lokal för att kunna förvara allting, säger Hans Ström, ordförande i Bro-Lossa hembygdsförening. Dessutom behövdes kontrollerad utrustning för att kunna hålla rätt temperatur och hålla fukten borta.

Bro-Lossa hembygdsförening inledde ett samarbete med FSL, Föreningsarkiven i Stockholms län. Där fick man råd och tips om hur man skulle förvara materialet, till exempel i syrafria kartonger. Hans Ström och ett par andra föreningsmedlemmar har gått FSL's kurser och lärt sig principerna för att spara och slänga material. Det tillkommer ju hela tiden nytt material, styrelseprotokoll och andra dokument som beskriver föreningens historia. Protokoll, räkenskaper, fotografier och korrespondens hör till sådant som ska sparas, medan till exempel minnesanteckningar, inbjudningar till kurser som ingen gått på och gamla kontoutdrag kan slängas.

– För att klara allt fick vi rådet av Upplands-Bro kommun att bilda en arkivförening, fortsätter Hans Ström. Det gjorde vi 2012. Den fick namnet Upplands-Bro Arkivförening.

– Det tog fem år från det vi fick donationen 2007, tills vi kunde inviga arkivet. Tack vare en fantastisk insats under dessa år av våra medlemmar och kommunens Servicegrupp fick vi äntligen arkivet på plats i ändamålsenliga lokaler.

I dag har Upplands-Bro Arkivförening hand om ett tjugotal olika föreningsarkiv. Förutom Brogårdsarkivet och hembygdsföreningens eget arkiv förvarar man bland andra arkiven för Håtuna Håbo-Tibble släkt- och hembygdsforskning, Sunnerdahlsföreningen och Upplands-Bro Kulturhistoriska forskningsinstitut.

– För oss är det viktigt att bevara material som både dokumenterar bygdens historia och föreningarnas, säger Hans Ström.

– Det är många hembygds- och släktforskare som söker i arkivet. Efter de dryga sex år som gått sedan vi bildade arkivföreningen kan vi konstatera att den varit till både glädje och nytta.

Text: Ingrid Jacobsson

BROGÅRDSARKIVET

Bro gård har länge varit centrum i Bro-området. Gården nämns första gången den 25 juli 1571, då Johan III skänker tre gårdar till herremannen Anders Sigfridsson i Bro, som då uppenbarligen redan ägde Bro gård.

Genom åren har där samlats en mängd handlingar, som omfattar åren 1571 till ca 1960. Dessutom finns ungefär 20 hyllmeter med gårdsböcker och ett stort kartmaterial. I gårdsböckerna står bland annat om gårdens skötsel: arbetarnas löner, hur mycket som såtts och skördats, hur mycket korna mjölkat med mera.

2004 såldes gården av siste gårdsherren Carl Reuterskiöld. De nya ägarna hade planer på att markerna delvis skulle byggas om till golfbana.
Så skedde också, och den invigdes 2006 under namnet Bro Hof Slott.
Men vad skulle ske med gårdsarkivet?

Riksarkivet kunde ta emot det, men hade inte tid att arbeta med det på trettio år. Under tiden skulle det förvaras i depå. Carl Reuterskiöld ville dock att arkivet skulle vara tillgängligt i bygden, och bestämde sig 2007 för att donera det till Bro-Lossa Hembygdsförening.

2012 kunde Carl Reuterskiöld besöka arkivlokalerna, och var mycket nöjd med att gårdsarkivet räddats och förvaras där.

Bro-Lossa Hembygdsförening
hembygd.se/bro-lossa

Föreningsarkiven i Stockholms län
fslarkiv.se

Upplands-Bro Arkivförening
fslarkiv.se/upplands-bro

Till minne av livet

Kyrkogårdar och begravningsplatser i Stockholms stift

Agneta Lundin (redaktör). Stockholmia förlag, Stockholm 2018.

Detta är en vacker bok om de rum där våra döda vilar. Boken har en lång förhistoria och är slutresultatet av ett omfattande dokumentationsprojekt där Stockholms stifts kyrkobyggnader, kyrkogårdar och begravningsplatser inventerats och beskrivits.

Arbetet genomfördes av stiftskansliet i Stockholms stift tillsammans med länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms läns museum och Stockholms stadsmuseum. I boken medverkar såväl den antikvariska professionen som konst- och arkitekturhistoriker tillsammans med kyrkans företrädare.

De 17 artiklar som boken innehåller ger en mångdimensionell bild av både stadens och landsbygdens kyrkogårdar och begravningsplatser.

Kyrkogården är inte bara ett minne av livet utan speglar det också i hög grad. Därför inriktades förarbetet, förutom att inventera dessa platser, också på att karaktärisera dem från kulturhistoriska utgångspunkter.
Vill man lära känna människan som social varelse och hennes syn på tillvarons stora frågor ger kyrkogårdar och begravningsplatser viktiga ledtrådar.

Lennart Rosander

”

...väl avvägd blandning från de kulturhistoriska och arkeologiska fälten...

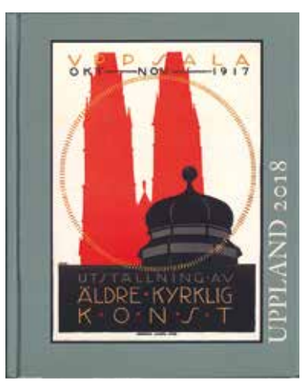

Uppland 2018

Årsbok för medlemmarna i Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund

Bent Syse (redaktör), Upplands Fornminnesförenings förlag 2018

Årsboken 2018 från Uppland är ovanligt innehållsrik framhåller redaktionskommittén i förordet. Jag är benägen att hålla med. Spännvidden kan rent av verka hisnande redan efter de tre första artiklarna. Från den folkliga lysningsseden kryckegransstå till upptäckten av ännu en historisk massgrav i Uppsala!

Därefter följer en väl avvägd blandning från de kulturhistoriska och arkeologiska fälten som känns bekant och är något av ett signum för årsboken Uppland. Bland dessa intar artikeln om utställningen i Uppsala 1918 en särställning. Då visades äldre konst från de uppländska kyrkorna efter ett omfattande inventeringsarbete.

Bortsett från själva jubileumsaspekten är artikeln också av intresse därför att utställningen, tillsammans med liknande utställningar runt om i landet, markerar något av en startpunkt för den kulturmiljövård som växte fram i Sverige under 1900-talet.

Jag har tidigare framhållit – och gör det gärna igen – de många verksamhetsrapporterna från hembygdsföreningarna i vårt norra grannlän som boken innehåller varje år. Tillsammans med rapporten från Upplands länsförbund upptar de en fjärdedel av årsboken och ger en god bild av vad de många ideella krafterna inom hembygdsrörelsen kan åstadkomma.

Lennart Rosander

Rospiggen 2019

Årsbok för Roslagens Sjöfartsminnesförening

Innehållet i årets utgåva spänner över vida områden i tid och rum där kust, hav, fartyg och sjöfart utgör samlingspunkterna för huvuddelen av bokens sexton artiklar. Ett antal av dessa speglar också Roslagens dramatiska historia under krig och beredskap. Från ryssarnas härjningar sommaren 1719 till det kalla krigets försvarsförberedelser med kanoner i atombombssäkra skyddsrum runt om på öarna.

Men årsboken rymmer också berättelser om fredligare sjöfartshändelser.

Som när världens femte största kryssningsfartyg ankrade på redden utanför Kapellskär i början av september 2018. En bjässe, 316 meter lång med plats för 5 700 passagerare.

Årsboken avslutas med en verksamhetsrapport där en av årets höjdpunkter uppmärksammas, postrodden mellan Grisslehamn och Eckerö på Åland.

Lennart Rosander

En bukett lokalhistoria

Skrifter i serien ”Ekeröbor minns och berättar”

Ekerö-Munsö Hembygdsförening

Ledungens redaktion har mottagit inte mindre än åtta skrifter från Ekerö-Munsö Hembygdsförening. Utgivningen sträcker sig över åren 2012 och fram till och med 2018.

Det är en föredömlig serie på flera vis. Till att börja med har de olika häftena en enhetlig utformning som gör att de hänger ihop visuellt och naturligt tar plats tillsammans i bokhyllan.
De har också ett gemensamt tema under rubriken Ekeröbor minns och berättar. Dessa personliga hågkomster har dessutom fått en rumslig förankring och varje häfte fungerar utmärkt som guide inom ett mindre område.

Beskrivningarna av byggnader och bebyggelse i kombination med personliga minnen ger ett lokalhistoriskt djup. Inom denna gren är hembygdsföreningarna oslagbara och det finns all anledning att mana till efterföljd.

Utrymmet här medger inte en presentation av dessa häften var för sig men som exempel på områden som ingår i serien kan nämnas: Helgö, Närlunda, Sandudden, Skärvik, Träkvista och Älvnäs. För den intresserade hänvisas direkt till Ekerö-Munsö Hembygdsförening där kontaktuppgifterna finns lätt tillgängliga på hemsidan.

Lennart Rosander

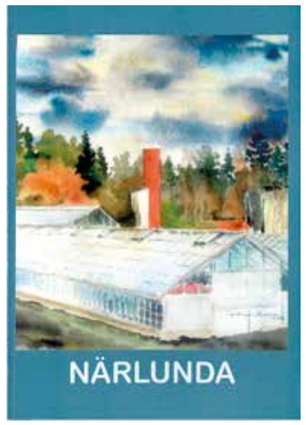

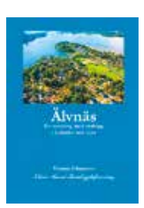

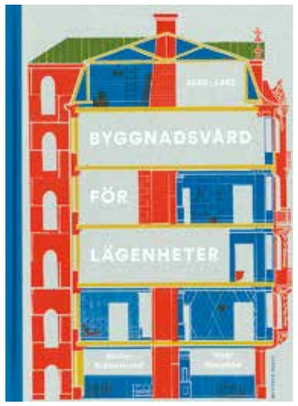

Byggnadsvård för lägenheter

Stellan Ridderstrand och Vicki Wenander
Bonnier fakta, Stockholm 2018

Äntligen! vill jag utbrista och inte för en sekund anspela på tillkännagivandet av Nobelpriset i litteratur. I mitt utrop finns nämligen inte ett uns av ironi utan bara ett glatt konstaterande att vårt stora bestånd av flerbostadshus och lägenheter nu fått den handbok i byggnadsvård som så länge saknats. Förhoppningsvis kan denna bok bli ett standardverk för stadens och tätortens bebyggelse på samma sätt som *Så renoveras torp och gårdar* under lång tid varit för landsbygdens.

Boken består av två huvudblock. Det första ger oss en historisk genomgång av lägenhetsboendets utveckling från slutet av 1800-talet och fram till och med 1980-talet. Ärtionde för ärtionde redovisar författarna hur arkitekturen och bostädernas utformning förändrats och vad som varit typiskt för respektive epok.

I den andra delen ”Varsam renovering” får vi de konkreta råden hur renoveringsarbetet bör genomföras. Men det är med mild röst och utan vassa pekpinnar som dessa råd levereras under rubriken ”Byggnadsvårdaren reflekterar”. Här är det försiktighetsprincipen som gäller, till exempel att inte reflexmässigt riva ut äldre tiders gedigna inredningssnickerier. Att respektera det tidstypiska löper som en röd tråd genom rådgivningen.

Lennart Rosander

”

Båtsmännens historia täcker in ett stort antal områden.

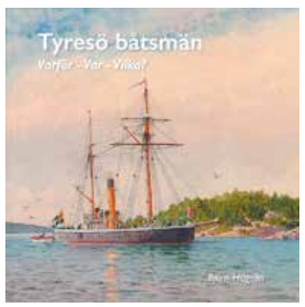

Torpare till sjöss

Tyresö båtsmän. En skrift om våra båtsmän. Vilka de var, hur de levde och var de bodde.

Björn Hagelin
Utgiven av Tyresö hembygdsförening 2018

Med sitt nätta format och fina bildmaterial är det en mycket smakfull bok som hembygdsföreningen nu ger ut. Båtsmännen som tjänstgjorde på flottans fartyg var en del av den personal som ställdes till krigsmaktens förfogande genom indelningsverket.

Hur systemet fungerade får vi lättfattligt förklarat i bokens inledning. Båtsmännen bodde i fredstid på sina båtsmanstorp och arméns knektar på soldattorpen. Dessa torp finns bevarade i ganska stort antal runt om i landet och vårdas inte sällan av någon hembygdsförening. Så också i Tyresö där hembygdsförening förvaltar båtsmanstorpet Ahlstorp i Alby naturreservat.

Båtsmännens historia täcker in ett stort antal områden. Här finns något för alla. Militär- och krigshistoria, personhistoria samt byggnads- och bebyggelsehistoria är några av dessa. Björn Hagelin låter oss följa båtsmännen inom flera av dessa områden genom de drygt två hundra år som indelta båtsmän och knektar utgjorde ryggraden i den svenska krigsmakten.

Lennart Rosander

Havets vägvisare

Dalarölotsar

Utgiven av Dalarö Hembygdsförening som nummer 10 i föreningens skriftserie, Dalarö 2018

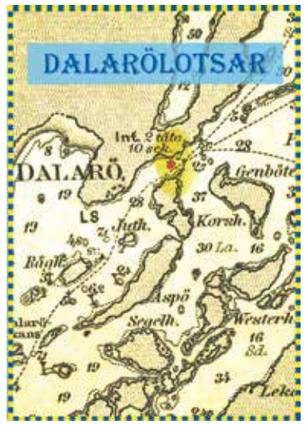

Det kan tyckas märkligt att Dalarö, Sveriges största lotsplats under lång tid, inte fått sin historia skriven tidigare. När Dalarö Hembygdsförening uppmärksammade detta var man dock inte sena att rätta till missförhållandet. Resultatet har blivit en innehållsrik skrift som berättar om denna för sjöfarten så viktiga yrkeskategori.

Tyngdpunkten ligger på verksamheten under 1900-talet men vi får också följa lotsväsendets utveckling från slutet av 1600-talet och under de följande århundradena.

Arbetet med skriften har skett i en studiecirkel inom hembygdsföreningen och för avsnitten om 1900-talet har man haft god hjälp av lotsen Kurt Sjöbloms dagböcker som ger goda inblickar i lotsyrket och en hög närvarokänsla, inte minst under mer dramatiska händelser.

Lennart Rosander

Huvudstadens brännpunkt

Stockholm City – Stadskultur, demokrati och spekulation

Samfundet S:t Eriks årsbok 2018, Ann Pålsson (redaktör)
Historiska Media, Stockholm 2018

Stockholms centrala delar, city i dagligt tal, genomgick under 1900-talet stora förändringar. Mest känd, och utskälld, är den stora citysaneringen årtiondena efter andra världskriget.

Men också mellankrigstiden och det tidiga 1900-talet såg stora omvälvningar i city. I ett stort antal artiklar vrider och vänder forskare, antikvarier och journalister på stadens kärna. Vi får följa hur planerna för city sett ut och hur de genomfördes men också utmaningarna inför framtiden. I ett stadsområde med så högt exploateringstryck och snabb förändringstakt blir dessutom frågor om bevarande och kulturhistorisk värdering särskild brännande.

Den väl redigerade och snyggt utformade boken har försetts med ett rikt bildmaterial. Ett stort antal helsidesbilder gör den bläddervänlig på ett sätt som lockar till läsning. Genom att författarna hämtats från olika ämnes- och yrkesområden får vi en både bred och sakkunnig analys av de faktorer som format och formar huvudstadens nav.

Lennart Rosander

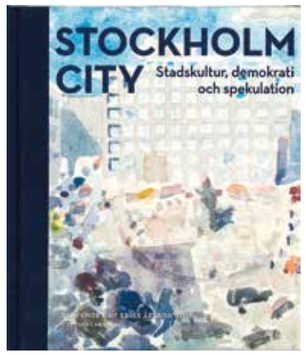

Hej! Har du eller din förening någon bok eller skrift ni vill tipsa redaktionen om? Eller vill du dela din bokpresentation/bokrecension? Hör av dig till oss!

Mer information hittar du på www.hembygd.se/stockholm/ledungen

Sysslingarna Ingrid Franzén och Sonja Lindwall tittar på gamla bilder från Vendelsö. Foto: Ingrid Svensson

Ny grupp ger hembygdskänsla i Vendelsö

Haninge har ökat explosionsartat. 1953 hade kommunen cirka 10 000 invånare, nu bor där över 90 000 personer.
Hur ger man de nyinflyttade hembygdskänsla?
Ett sätt är att starta en hembygdsgrupp.

Text: Henry Hall och Ingrid Svensson, Haninge Hembygdsgille

I kommunen finns sex hembygdsföreningar – Haninge, Dalarö, Gålö, Ornö, Utö och Muskö. Den största föreningen är Haninge Hembygdsgille som omfattar större delen av fastlandsdelen och bildades 1944. Men Vendelsö, den allra nordligaste delen av kommunen, har länge varit en ”vit fläck” på hembygdsrörelsens karta. Nu har Haninge Hembygdsgille tillsammans med Vendelsö Fastighetsägareförening valt att satsa på området.

Satsningen består i att engagera människor som bor i eller har anknytning till Vendelsö genom att intervjua, skriva ned berättelser från området, samla in bilder, hålla föredrag, bild- och filmvisningar, göra vandringar och ordna utställningar med mera.

– För att nyinflyttade ska få hembygdskänsla har hembygdsrörelsen en viktig uppgift att fylla. Samhörighet med och känsla för hembygden tror vi är viktigt för de allra flesta, säger Henry Hall, sammankallande i Vendelsögruppen och ledamot i Haninge Hembygdsgilles styrelse.

Gruppen började för ungefär ett år sedan, då man formulerade en plan för verksamheten. Där ingår flera undergrupper: en planeringsgrupp, ett antal arbetsgrupper och en styrgrupp.

– En viktig uppgift för styrgruppen är att utgöra länk till Haninge Hembygdsgille och Vendelsö Fastighetsägareförening, säger Henry Hall.

Hittills har några arbetsgrupper kommit igång, ett antal planerings- och styrgruppsmöten har hållits och en välbesökt och uppskattad guidad vandring gjordes i maj 2018. Det senaste mötet hölls den 27 januari 2019, då man hade bildinlämningsdag i Vendelsö. Det var en lyckad och trivsam eftermiddag med skanning av bilder, föredrag med bildspel och kaffedrickning. Resultatet blev att nästan 100 bilder kom in varav 90 procent var helt okända för Haninge Hembygdsgille.

– Ett bra resultat tycker vi, sammanfattar Henry Hall. Arbetet fortsätter nu under våren med fler aktiviteter och förhoppningsvis med fler arbetsgrupper.

På januarimötet kom bland andra Sonja Lindwall, Jan-Olof Jansson och Ingrid Franzén. De hade med sig flera foton och bidrog med fakta kring bilderna. De tre har alltid bott i Vendelsö som var ett litet samhälle när de var små. Då kände man alla, visste vilka som hade bil – för de var inte många – och hade ännu inte sett några flerfamiljshus här. Jan-Olof minns att hans pappa cyklade till byggjobbet inne i Stockholm, men kostade på sig en bussbiljett dit på lördagarna.

Med hjälp av fotona lät minnena från den tiden inte vänta på sig. Och nu går de tre förmodligen med i den arbetsgrupp som särskilt ska studera Norrby. De vill dela med sig av det de vet om Vendelsö, men hoppas också lära mer.

Maj-Britt Jeppsson, som också kom på januarimötet, har varit Vendelsö trogen sedan hon gick i sjätte klass på 1930-talet. Då bestämde hon sig för att det var här, hos mormor och morfar, hon ville bo och inte på Drottninggatan inne i Stockholm.

– Jag fastnade för Vendelsö, säger Maj-Britt.
Hon har kommit till bygdegården för att se gamla bilder och minnas hur det var en gång. Bilderna hjälpte henne minnas: slöjdlektionerna som hölls i Vendelsö gård, dansbanan där hon var en stjärna i jitterbugg, butikerna – särskilt hennes mormors där man kunde köpa allt från blåkläder till handdukar och broderier.

När Maj-Britt gifte sig med en man från Skåne blev det diskussion om var paret egentligen skulle bo.

– Han ville nog flytta tillbaka, men jag kunde inte lämna Vendelsö! ■

KRÖNIKA

Dags att fira den svenska demokratin!

JAN NORDWALL
Generalsekreterare i Sveriges Hembygdsförbund

Vårvinter är årsmötestid. Då ska verksamhetsberättelser skrivas, revisorn kontaktas och kanske får valberedningen eld i baken. Det är också en tid då jag får samtal från föreningarna om vad man kan göra och inte göra i en ideell förening. Understundom råder det delade meningar om styrelsens befogenheter, vad årsmötet får besluta eller huruvida ledamot X har tomtar på loftet eller inte. Jag brukar påminna om vikten av att läsa stadgarna och att hålla medlemmar informerade om viktiga ting. Årsmöten är allsmäktiga men styrelsen är däremellan ansvarig för föreningens väl och ve.

Som gammal fin folkrörelse är hembygdsrörelsen i regel duktig på det demokratiska hantverket. Jag hoppas det fortsätter så! Ibland kan man få höra att föreningslivet är alltför baktungt och formalistiskt för vår samtid. Det blir för segt helt enkelt. Kan man inte bara klicka på en gilla-knapp för att fatta beslut? Svaret är att det inte finns några genvägar till demokrati. I slutändan måste man respektera majoritetsbeslut och kunna utkräva ansvar. Lite högtidligt kan väl ett årsmöte få vara.

Men sedan ska man alltid driva på för utveckling och vara självkritisk. Frågor som ”varför finns vi?” och ”vem vänder vi oss till?” ska kanske inte ställas jämt och ständigt, men någon gång ibland är bra. Arbetsformer kan alltid förnyas, det finns till exempel inget som säger att en styrelse både måste ta beslut och göra allt jobbet. Man måste ju inte sitta i styrelsen för att sköta en Facebook-sida eller arrangera en fest.

1921 hölls det första valet med allmän rösträtt i Sverige. Nu när den svenska demokratin alltså snart firar 100 år, är det värt att påminna om att det var med folkrörelsearbetet allt en gång började. Och hur många hembygdsföreningar har inte källmaterial om den svenska demokratin? Om arbetet i socknar och församlingar, i municipalsamhällen och landskommuner? Om kommunreformerna på 1950- och 1970-talen? Historien om hur vi lärde oss att komma överens för det allmännas bästa är värd att berätta idag när populismen är på frammarsch och respekten för demokratin sviktar.

Jubileet 2021 är ett utmärkt tillfälle för hembygdsrörelsen att slå vakt om det demokratiska hantverkets lust och nödvändighet. ■

Ryssen kommer...

År 2019 är det 300 år sedan rysshärjningarna drabbade delar av den svenska ostkusten. Under sommaren 1719 plundrade den ryska flottan kusten från Gävlebukten till Norrköping. Under 41 dagar brändes ett flertal städer, gods och bruk ner och 20 000 människor blev hemlösa.
De ryska aktiviteterna längs kusten ingick i tsar Peters plan att försöka pressa Sverige i de pågående fredsförhandlingarna för att få ett slut på Stora nordiska kriget.

Minnet av rysshärjningarna kommer att uppmärksammas i projektet *Trehundraårsminnet av Rysshärjningarna år 1719*, där bland annat flera hembygdsföreningar medverkar. Detta görs genom aktiviteter i skärgården på olika besöksmål, en vandringsutställning med mera.
Projektet invigs på museet HAMN i Nacka 18 maj 2019.

Blidö Sockens Hembygdsförening kommer att uppmärksamma rysshärjningarna vid Budkavlen 14 september. Alla länets hembygdsföreningar kommer att inbjudas till Budkavlen. Det bjuds på guidning i Furusund, lunch och föredrag av Gunnar Lind, författare till boken *Brända hemman*. Programmet avslutas vid unika Båtsmanstorpet i Oxhalsö på Blidö. Där blir det en uppvisning av föreningen Carolinen från Norrtälje, som visar upp karolinernas utrustning och beväpning.
Länsförbundets årliga hembygdskryssning den 8–9 september har också rysshärjningarna som tema. ■

www.rysshärjningarna.se

Varför heter tidningen Ledungen?

Ledungen – som du nu håller i din hand, eller läser på skärmen, har funnits sedan 1975. Numera både på papper och på hembygd.se/stockholm. Men varför heter tidningen Ledungen? Vi reder ut begreppen.

Kjell Nilsson, som i många år var konsulent på Stockholms läns hembygdsförbund, berättar så här:

– Länsförbundet beslutade redan vid de första mötena 1975 att SLH skulle ge ut ett medlemsblad. Nr 1 kom redan första året och fick då det tråkiga namnet *Aktuellt från Hembygdsförbundet.*

En professionell formgivare, Rune Johannesson, fick i uppdrag att utforma en logga för förbundet, som givetvis också skulle finnas i tidningen.

Han utgick från intresset för arkeologi i hembygdsrörelsen och loggan påminde mycket om formspråket på runstensslingor. Men man kan också läsa in bokstaven H för hembygd och slingan hänger ihop som en symbol för samarbete.

– Efter ett par år kom frågan om ett namnbyte på tidningen upp och styrelsen beslutade att utlysa en tävling. Vinnaren, som föreslog Ledungen, var Boris Wredenmark, styrelseledamot och initiativtagare till förbundets första arbetsgrupp, arkeologigruppen. Tanken bakom namnet var att intresset för arkeologi är stort i hembygdsrörelsen och företeelsen ledung var särskilt utvecklad i det som blev Uppland.

– Ledungen var en militär organisation och tanken var att förbundet skulle vara stridbart och kämpa för bevarandet av kulturarvet. Första numret med namnet Ledungen är nr 1 1982.

Nils Ringstedt, sedan många år aktiv i arkeologisektionen, gav förra året ut boken Norra Ängbys gatunamn. I det området finns en 119 meter lång gata med namnet Ledungsplan. Nils Ringstedt förklarar vad en ledung är:

– Ledung gäller den tidigmedeltida sjökrigsorganisationen. Bönder hade skyldighet att bemanna och utrusta krigsflottan. Ledungen var ett kollektivt system för militära operationer till sjöss. Organisationen tjänade både för försvar och för eventuella angrepp mot främmande länder. Olika distrikt för rustning svarade för organisationen av ledungen. Så småningom gjordes det personliga deltagandet om till skatter. Det var jordskatter in natura. Reglerna för ledungen återfinns i medeltida landskapslagar.

– Ledungsväsendet var betydelsefullt i Svealand och östra Götland, inklusive Öland och Smålandskusten. Ledungen är känd från hela Norden. Det anses att ledungssystemet är mycket gammalt. Systemet hörde samman med sveastatens organisation under folkvandrings- och vendeltid. Så sent som på Magnus Erikssons tid kallades krigsledung ut.

I dag finns fortfarande ett stort arkeologiintresse i länsförbundet, men också en bred verksamhet med många andra intressen. Vi har, förutom arkeologisektionen, arbetsgrupper för barn och ungdom, kulturmiljö, kulturväxter, skärgård samt textil och dräkter. Men namnet Ledungen hänger kvar! ■

Grävkurs i arkeologi

Vad döljer sig i marken vid Biskopstuna medeltida borgruin i Åkersberga? Välkommen på grävkurs i augusti. Inga förkunskaper krävs. Mer information och anmälan finner du på österåker.se/biskopstuna.

Arrangör: Österåkers kommun i samarbete med Arkeologerna och Österåkers hembygds- och fornminnesförening

Österåker

Stockholms läns hembygdsförbund har årsmöte 1 april 2019 kl 15–19

Vi har mötet i Immanuelskyrkan som ligger på Kungstensgatan 17 i centrala Stockholm. Årsmötet inleds med att Håkan Liby, fd landsantikvarie och sekreterare i Upplands fornminnes- och hembygdsförbund talar om hur kulturarvspolitiken angår hembygdsrörelsen. ■

Vill du få vårt nyhetsbrev?

Mejla oss på: info@stockholmshembygd.se

Är ni rätt försäkrade när olyckan är framme?

Är ni en av de hembygdsföreningar som inte uppdaterat sina försäkringsuppgifter sedan 90-talet? Då är risken stor att ni är felförsäkrade. Ladda ner och fyll i en uppdaterad blankett redan idag.

SVERIGES HEMBYGDSFÖRBUND

0200-22 00 55 | forsakring@hembygdsforbundet.se
facebook.com/hembygdsforsakringen | hembygd.se

Inte bara en låda...

...utan som man kan förvara dokument, foton och föremål i under lång tid.

Här hittar du produkter för att:
- emballera
- märka
- rengöra
- skydda
- montera
- kontrollera miljön

som inte skadar det man vill bevara.

Våra produkter är unika och uppfyller arkiv- och museivärldens krav på förvaring.

museiservice

www.museiservice.se

Posttidning

Vid obeställbarhet retur till:
Stockholms läns hembygdsförbund
Sabbatsbergsvägen 6, 113 61 Stockholm

B

Köp boken på
www.carlssonbokforlag.se

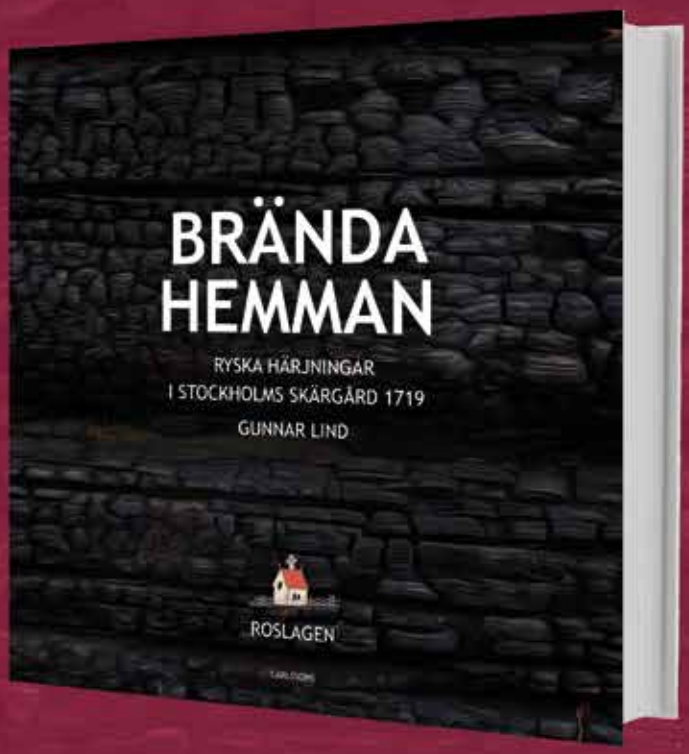

FÖR 300 ÅR SEDAN HÄRJADE RYSSARNA I SKÄRGÅRDEN

Sommaren 1719 drog 200 ryska fartyg med 20 000 soldater in i Stockholms skärgård. På kort tid ödelades närmare tusentalet gårdar. Hela hemman och skogen sattes i brand. Skördar förstördes. Människor torterades. Kvinnor våldtogs. Andra fördes bort som fångar. Boskap slaktades och åts upp. Tio tusen människor blev utblottade och hemlösa.

Brända hemman är en historia som fortfarande lever kvar i folkmedvetandet. För första gången i bokform kan man här följa ryssarnas framfart i Roslagen, ö för ö, gård för gård. Hundratals skriftliga källor och arkivfakta liksom samtal och intervjuer utgör underlag för Gunnar Linds engagerade framställning. Han berättar även om öarnas historia.

ETT PRAKTVERK PÅ 450 SIDOR MED ÖVER 100 BILDER OCH KARTOR

C

CARLSSON BOKFÖRLAG